

Luonnonmaantieteen jatkokoulutuksen uusista haasteista

ATTE KORHOLA

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto

On outoa puhua luonnonmaantieteen jatkokoulutuksen *uusista* haasteista, sillä kuten professori Paasin (1989) tutkimus osoittaa, kaikilla maamme yliopistojen maantieteen laitoksilla ei ole mitään vanhaakaan jatkokoulutusta — ainakaan virallisesti — olemassa. Puhumattakaan siitä, että jatkokoulutuksen sisältöä oltaisiin laajamalla joukolla toden teolla maantieteessä pohdittu. Tilanteessa on mielestäni sekä hyvää että pahaa.

Hyvää on se, että jatkotutkimintoa suorittava joutuu raivaamaan tiensä itse. Itse kiinnostuu, hankkii tiedot ja taidot, itsensä panee likoon ja itselleen myös vakuuttelee työnsä tärkeydestä. Mikäli jatko-opiskelun eräänä tavoitteena pidetään kasvua itsenäiseen tiedon omaksumiseen ja käyttämiseen, antaa nykyinen käytäntö monissa tapauksissa tähän todella erinomaiset edellytykset. Hyvää on myös, että perinteisten yliopiston opetustapojen kohteena oleminen jo hieman hellittää.

Itsenäisyydessä voi kuitenkin piillä omat vaaransa. Jos itsenäisyyteen yhdistyy tieteellinen ja aatteellinen yksinäisyys, kuten meikäläisessä umpioituneessa yliopistoelemässä usein näyttää olevan laita, voi itsenäisyys ennen pitkää tulla anaksi. Mielestäni tällainen vaara on erityisen suuri maantieteessä, jonka julkinen kuva on heikosti piirtynyt.

Suomessa maantiede ei ole mitenkään erityisen näkyvä tai profiloitunut tieteenala. Tieteenalamme kontaktipinta yhteiskunnalliseen todellisuuteen on ohut, ja maantieteen merkitys julkisessa keskustelussa melko olematon. Maantiedettä näyttää vaivaavan eräänlainen heikkoversyys: se on kääntynyt sisäänpäin, puhuu itsenä kanssa ja hengittää itse luomaansa ilmaa.

Omalla erityisallallani, luonnonmaantieteessä, syrjäänvetäytyminen näkyy hyvin mm. maamme luontoon kohdistuvien suurten poikkitieteellisten tutkimusprojektien kohdalla: HAPRO:ssa ja SILMU:ssa maantiede on jättäytynyt sivusta katsojaksi. Hämmästellän täytyy kysyä, eikö maantieteellä ole todellakaan mitään sanottavaa metsiemme ja järviemme tilasta, ilmaston muutoksesta ja tulevista ympäristöuhkista? Muualla päin maailmaa maantiede on ollut vastaavissa projekteissa itsestään selvästi mukana (esim. Battarbee et al. 1990; Boer et al. 1990).

Toisin sanoen: maantieteessä ulkoiset kannustimet jatko-opiskelulle ja tutkijanuralle eivät ole erityisen voimakkaita. Ei ole olemassa mitään maantieteen buumia, ei yleistä imua, ei julkista arvonnousua. Motivaatio tutkimukseen syntyy ja saa ravintonsa vain intrinsisisistä tekijöistä: totuuden janosta ja sydämen palosta.

Tilanne voisi olla toisin. Mielestäni monet yhteiskunnalliset ongelmat — ympäristöön liittyvät kysymykset ehkä näkyvimpinä — suorastaan huutavat maantieteellistä näkökulmaa. Maantieteen tarjoamaa laaja-alaisuutta, ilmiöiden ja prosessien monipuolista tuntemusta sekä ihmisen ja luonnon huomioon ottavaa tarkastelutapaa kaivattaisiin kipeästi julkiseen keskusteluun. Maantieteen tulisikin ryhdistäytyä, löytää identiteettiään ja avautua kuorestaan ulos.

Tässä jatkokoulutus on avainasemassa. Juuri jatkokoulutuksen aikana ihmiset tulisi saada innotumaan työstään, sekä syventymään tutkimus- ja opiskelualansa teoreettisiin ja filosofisiin viitekehyksiin. Koulutuksen vastuuta ei kuitenkaan voi, eikä saakaan, sysätä kenenkään yksittäisen henkilön harteille. Pikemminkin olisi satsattava tutkimusyhteisöön, jonka osaksi jatkokoulutettavat tulisivat luonnostaan mukaan. Yhteisöllisyydessä voisi olla avain myös suuntautumiselle ulospäin.

Ensimmäisenä askeleena yhteisöllisyyteen voisivat tulla kysymyksen erilaiset tutkijaseminaarit, joissa laitoksen opettajat, tutkijat, jatko-opiskelijat ja myös laitoksen ulkopuoliset vieraat voisivat yhdessä keskustella tutkimushankkeista ja niihin liittyvistä ongelmista mahdollisimman tasa-arvoisessa hengessä. Ainakaan omalla laitoksellani ei luonnonmaantieteessä tällaisia istuntoja tunneta. Sen sijaan esimerkiksi Britanniassa erilaiset istunnot ja sessiot ovat olennainen osa jatkokoulutusta, ja niillä on suuri merkitys laitosten ilmapiirille ja tutkijoiden keskinäisille suhteille.

Tähän liittyen myös tutkimusprojektien entistä laajempi käynnistäminen sekä aktiiviset yhteydet ulkomaisiin laitoksiin tulisi nähdä olennaisena osana jatkokoulutusta. Myös pakollisten jatko-opintoviikkojen suoritustapoja tulisi tehdä mahdollisimman mielekkääksi. Esimerkiksi professoreiden pöytälaatikkoon joutuvat kirjatenttipaperit voitaisiin ainakin osittain korvata hyvää pe-

rehtyisyyttä osoittavien kirja-arvostelujen kirjoittamisella alan lehtiin. Näin lukeneisuus koituisi myös muiden hyödyksi.

Edellä mainittujen näkökohtien lisäksi luonnonmaantieteen jatkokoulutuksen tulisi sisältää mielestäni myös selviä näkemyksellisiä ja strategisia tavoitteita, joihin voitaisiin pyrkiä yhteisiä istuntoja järjestämällä ja ajatustenvaihtoa vapauttamalla. Eräs huutavimmista tarpeista olisi lisätä teoreettisten, filosofisten ja metodologisten kysymysten pohtimista myös luonnonmaantieteessä. Tavoitteena olisi emansipoida tulevia tutkijoita mekaanisesta ja teknisestä tieteellisestä kopiointista luovaan tieteelliseen työskentelyyn. Samalla tarjottaisiin tilanteita ja mahdollisuuksia myös kriittiseen pohdiskeluun. Hypoteesipainotteisuus ja vastainduktiivisuus voisivat

olla tervetulleita lisää myös suomalaisen luonnonmaantieteeseen.

KIRJALLISUUS

- Battarbee, R.W., Mason, J., Renberg, I. & J.F. Talling (Eds.) (1990). *Palaeolimnology and Lake Acidification*. The Royal Society. London. 219 s.
- Boer, M.M., Koster E.A. & H. Lundberg (1990). Greenhouse Impact in Fennoscandia — Preliminary Findings of a European Workshop on the Effects of Climatic Chance. *Ambio* 19, 2—10.
- Paasi, Anssi (1989). Maisterista tohtoriksi?: maantieteen, talusmaantieteen ja aluetieteen jatkokoulutusnäköymät vuoteen 2000. *Joensuun yliopisto. Kulttuuri- ja suunnittelumaantieteen tutkimuksia* 1, 136 s.